

Stichting Steunfonds Laatste Wil

Jaarrekening 2022

CONCEPT VERSIE

Inhoudsopgave

Bestuursverslag	3
Jaarrekening	
Balans per 31 december 2022	13
Staat van Baten en Lasten over 2022	14
Toelichting bij de jaarrekening	
Grondslagen voor de waardering van activa en passiva	15
Grondslagen voor de resultaatbepaling	16
Toelichting op de balans	17
Toelichting op de staat van baten en lasten	19
Overige toelichtingen	20

CONCEPT VERSIE

Bestuursverslag 2022 en vooruitblik 2023

Missie en doelstellingen

Onze missie

Het Steunfonds Laatste Wil heeft als missie het bevorderen en (financieel) ondersteunen van initiatieven gericht op:

- **Het helpen realiseren van een veilige, humane, legale en betrouwbare wijze waarop in Nederland een zelfverkozen levenseinde in eigen regie kan worden uitgevoerd en acceptatie daarvan in onze samenleving.**

Onze doelstellingen

Het Steunfonds Laatste Wil kent de volgende (statutaire) hoofddoelstellingen:

1. Het bevorderen van de beschikbaarstelling binnen de geldende wettelijke kaders van (een) laatstewilmiddel(len) waardoor ontvangers in staat zijn om het zelfstandig gekozen levenseinde eigenstandig geregistreerd ten uitvoer te brengen op een zelf te kiezen moment en zonder enige toetsing door een ander (derde).
2. Het bevorderen en nemen van initiatieven tot wetgeving die deze beschikbaarstelling mogelijk maakt.
3. Het (doen) geven van informatie over de vele aspecten van het zelfgekozen levenseinde.
4. Het (doen) bevorderen van begrip voor mensen die kiezen voor het zelfgekozen levenseinde en het ontwikkelen van passende rituelen rondom de effectivering van het zelfgekozen levenseinde.
5. Het bevorderen en doen uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek naar de praktijk van zelfstandige levensbeëindiging en de maatschappelijke wensen in dezen.
6. Het bevorderen van verruiming van de wettelijke mogelijkheden c.q. doen uitvoeren van onderzoek naar juridische mogelijkheden daartoe en het ondersteunen dan wel aangaan van juridische procedures ter bevordering van de beschikbaarstelling van laatstewilmiddel(len).
7. Het financieel en praktisch ondersteunen van organisaties die dezelfde c.q. overeenkomstige doelstellingen nastreven.

Het Steunfonds Laatste Wil ziet het niet als haar missie het zelfgekozen levenseinde te bepleiten. Dit is ieders eigen keuze, waarop het Steunfonds geen enkele invloed wil uitoefenen. Het Steunfonds streeft wel een samenleving na, waarin mensen die deze keuze maken, deze op een verantwoorde wijze kunnen effectueren en waarin deze keuze tevens wordt gerespecteerd.

Risico's en onzekerheden

Risicoanalyse

In 2022 is wederom een inventarisatie gemaakt van de belangrijkste risico's, die de organisatie loopt. De volgende vijf risicogebieden zijn onderkend.

1. Beneficianten voeren handelingen uit, die wettelijk niet zijn toegestaan.
2. Faillissement van belangrijke partners/toeleveranciers.
3. Onverwachte vermindering van inkomsten.
4. Hack/gijzeling/diefstal identiteit van de database.
5. Vrijwilligers brengen schade toe aan het imago van de organisatie.

Voor al deze vijf gebieden waren passende maatregelen genomen. Waar nodig waren betrokken partijen daar onderdeel van.

Ad 1.

Ook in 2022 kwam een van de belangrijkste beneficianten, de Coöperatie Laatste Wil, herhaaldelijk negatief in het nieuws. Aanleiding was een onderzoek van het Openbaar Ministerie gericht op leden van de CLW die verdacht werden van het verstrekken van laatstewilmiddelen. Daarnaast werd de CLW verdacht van het zijn van een criminele organisatie. In oktober 2022 maakte het Openbaar Ministerie bekend voornemens te zijn om vijf bestuursleden van de Coöperatie Laatste Wil en een aantal organisatoren van huiskamergesprekken te vervolgen.

Ad 3.

Na een kort onderzoek heeft de Belastingdienst in augustus 2022, met terugwerkende kracht vanaf de oprichtingsdatum van het Steunfonds, de ANBI-erkenning ingetrokken. Het Steunfonds heeft daartegen bezwaar aangetekend en laat zich in deze procedure bijstaan door HVK Stevens. Er is een voorziening getroffen voor de mogelijk fiscale effecten mochten bezwaar en beroep niet leiden tot het terugdraaien van deze beslissing.

Op de andere risicogebieden hebben zich in 2022 geen specifieke ontwikkelingen voorgedaan.

CBF-Erkenning

De wens van het Steunfonds, om zich een 'Erkend Goed Doel' te mogen noemen, werd in april 2022 gerealiseerd. Na een uitvoerige toetsing door het CBF werd deze erkenning verstrekt in de categorie B. Dit zijn Goede Doelen met inkomsten tussen de € 500.000,- en € 1.000.000,-.

Doelrealisatie

Om deze hoofddoelstellingen te realiseren ondersteunt het Steunfonds Laatste Wil de volgende clusters van activiteiten.

Kennis bevorderen over een menselijk levenseinde in eigen regie

Om mensen in staat te stellen zelf regie te nemen over hun levenseinde ondersteunen wij projecten die hen helpen deze regie weloverwogen te nemen. Denk aan informatie over laatstewilmiddelen, ervaringsverhalen van anderen, huiskamergesprekken en toegang tot bestaande middelen.

Informatie is nodig over alle aspecten, die een rol spelen bij een zelfgekozen levenseinde in eigen regie, dat zich op een veilige, humane en legale wijze kan voltrekken. Deze informatie zal onder andere bestaan uit:

- persoonlijke afwegingen en motieven die een rol spelen;
- religieuze, politieke en maatschappelijke opvattingen t.a.v. het zelfgekozen levenseinde;
- mogelijkheden om een zelfgekozen levenseinde in eigen regie op humane wijze te effectueren;
- relevante wet- en regelgeving en jurisprudentie.

Deze informatie kan op tal van manieren worden aangeboden, onder andere via een website, brochures, boeken, informatiebijeenkomsten, gespreksgroepen en/of een helpdesk. Het doel van de informatie is de ontvanger in staat te stellen eigen opvattingen over het thema te ontwikkelen.

In 2022 heeft het Steunfonds bijgedragen aan enkele boeken en een korte film. Totaal gaat het om een bedrag van circa € 30.000,-. Een voorstel voor het ontwikkelen van een speciale theatervoorstelling is niet gehonoreerd gezien de kosten/baten verhouding.

Maatschappelijke kaders verkennen en verruimen

Het in eigen regie op humane wijze kunnen uitvoeren van een zelfgekozen levenseinde vraagt om maatschappelijke kaders die dit mogelijk maken. Die kaders zullen de komende jaren verder worden verkend en verruimd. We respecteren wet- en regelgeving, maar strijden voor verruiming daarvan. Een grote groep Nederlanders claimt het recht op zelfbeschikking en eist dat de overheid niet langer beperkende maatregelen neemt t.a.v. de wijze waarop het levenseinde in eigen regie kan worden gerealiseerd met eventuele hulp als daarom wordt gevraagd. Deze claim vraagt om juridische stappen en ruimte voor experimenten.

In 2021 startten 29 Nederlanders en de Coöperatie Laatste Wil een proces tegen de Nederlandse Staat. Het Steunfonds financierde in 2021 € 60.000,- advocaatkosten en € 70.000,- campagnekosten. Op 10 oktober 2022 was de eerste zitting en op 14 december 2022 deed de rechter uitspraak. Het Steunfonds zette ter ondersteuning hiervan in het najaar van 2022 een gerichte actie uit onder bestaande donateurs. Dit leverde additionele inkomsten op van bijna € 60.000,- die ook de komende jaren kunnen worden aangewend voor de juridische ondersteuning van dit proces. In het najaar van 2022 financierde het Steunfonds nog eens € 60.000,- advocaatkosten en € 60.000,- campagne- en pr-kosten.

Onderzoek zal aantonen hoe de Nederlandse bevolking over dit onderwerp denkt, welke sentimenten spelen en welke barrières geslecht moeten worden. Vanuit respect voor zelfbeschikking zal worden onderzocht welke kaders wenselijk zijn om dit recht op een verantwoorde wijze uit te oefenen.

Het Steunfonds financierde € 15.000,- voor het ontwikkelen van een projectplan voor een Proeftuin. Deze Proeftuin heeft als doel te onderzoeken wat de effecten zijn als gedurende een lange periode een groep Nederlanders de mogelijkheid heeft een laatstewilmiddel te verkrijgen.

Begrip en respect realiseren

Mensen die om persoonlijke redenen kiezen voor een zelfgekozen levenseinde in eigen regie, treffen in hun omgeving begrip en onbegrip aan voor hun opvattingen. De mensen die een zelfgekozen levenseinde voorstaan dienen een stem te krijgen. Hun opvattingen nodigen uit tot een maatschappelijk dialoog in het publieke domein. Het vergaren van kennis over relevante opvattingen en het organiseren van mogelijkheden om daarover met elkaar in gesprek te gaan, zullen een

belangrijke bijdrage leveren aan verdere begripsvorming en aan het ontwikkelen van goed onderbouwde meningen.

Met financiering van € 180.000,- vanuit het Steunfonds kon een grote campagne worden ontwikkeld waaraan bekende Nederlanders hebben meegewerkt. Deze campagne presenteert een Manifest met tien punten over het zelfgekozen levenseinde.

Het gesprek over een humaan zelfgekozen levenseinde willen wij op zoveel mogelijk plaatsen in de samenleving faciliteren. De emancipatie van dit thema vraagt veel hoor en wederhoor. Met respect voor ieders opvatting geven we iedereen de mogelijkheid om zich een mening over dit onderwerp te vormen. Naast het algemene publiek richten we ons ook op groepen professionals, zoals verpleegkundigen en op belangenorganisaties, zoals ouderenbonden. Ook zal het debat worden aangegaan met politieke partijen.

Met behulp van financiering (€ 35.000,-) vanuit het Steunfonds zijn in 2021 en 2022 een aantal dialoogsessies georganiseerd met medewerkers in de zorg.

Kennis en inzicht bewerkstelligen

Op tal van terreinen zal (wetenschappelijk) onderzoek worden geëntameerd. Onderzoek naar betrokkenen en hun keuzemotieven verschaft inzicht in de aard en omvang van de groep mensen in de samenleving die een zelfgekozen levenseinde overweegt. Van de groep die dit daadwerkelijk effectueert is inzicht zinvol in alle aspecten die hen tot deze keuze hebben gebracht; namelijk de wijze waarop zij die hebben uitgevoerd, de gevolgen voor hun naasten en de wijze waarop zij hun naasten hebben betrokken.

In 2022 financierde het Steunfonds een opinieonderzoek naar de mening van Nederlanders over het zelfgekozen levenseinde.

Een ander onderzoeksterrein behelst de maatschappelijke consequenties van het bereikbaar maken van een zelf gekozen levenseinde in eigen regie. Denk aan de gevolgen voor de inrichting van het leven, de verruiming van keuzes, de risico's die daaraan vastzitten en het ontstaan van nieuwe rituelen. Tenslotte zal onderzoek plaatsvinden naar nieuwe methoden en middelen die een humaan, veilig en betrouwbaar zelfgekozen levenseinde mogelijk maken.

Zo'n twintig jaar geleden deed Boudewijn Chabot een promotieonderzoek naar vrijwillig levenseinde in overleg met naasten. Hij richtte zich op twee methoden: stoppen met eten en drinken en de inname van zelf verzamelde medicijnen. Dit onderzoek zal in 2023 en 2024 worden herhaald. Hiervoor is een bedrag van € 180.000,- vrijgemaakt.

Op dit terrein nodigen we zowel de praktijk als de wetenschap uit met ons samen te werken.

In 2022 is door het Steunfonds een veldonderzoek gefinancierd (€ 20.000,-) naar de mogelijkheid tot het opzetten van een leerstoel. Gesprekken met bijna 50 wetenschappers hebben een goed inzicht verschaft van het onderzoeksveld in Nederland.

Uitnodigen tot gezamenlijke initiatieven

In de periode 2019 – 2020 waren de activiteiten van het Steunfonds vooral gericht op het opzetten van een fondsenwervingsinfrastructuur voor de komende jaren. Dit betekent dat de in deze periode geworven middelen zijn vastgelegd in bestemmingsreserves voor 2021 en nog beperkt zijn ingezet voor de doelrealisatie. De COVID-19 pandemie had in 2021 grote gevolgen voor Nederland. Sectoren, zoals de zorg, onderwijs en onderzoek, waar het Steunfonds graag activiteiten had willen

ondersteunen, werden sterk getroffen. Zo was in de zorg alle aandacht gericht op de directe patiëntenzorg. Onderzoekers en studenten werkten veelal vanuit huis en hadden minder tijd en aandacht voor nieuwe onderwerpen. Een en ander had tot gevolg dat een deel van de verkregen financiële middelen nog geen goede bestemming had gevonden.

In 2022 zijn de voorbereidingen getroffen om aantrekkelijk te zijn voor partijen die samen met ons initiatieven willen ontwikkelen.

In 2022 is een search uitgezet naar een projectmedewerker onderzoek. Deze zal een actieve rol vervullen in het uitbouwen van contacten in de onderzoekswereld en die uitnodigen tot samenwerking. We starten en zoeken actief de samenwerking op de volgende drie terreinen.

Grenzen van autonomie

Het zelfgekozen levenseinde in eigen regie betekent in de eerste plaats dat je zelf bepaalt dát en hóe je dood wilt gaan zonder toetsing van derden. Dit is de autonome route. Steunfonds Laatste Wil richt zich op deze route. Een veilige, humane en legale wijze van levensbeëindiging en een sfeer van openheid en transparantie waarin dit kan worden waargemaakt, daar gaat het bij Steunfonds Laatste Wil om. Iedere gruwelijke zelfdoding die kan worden vermeden is er één.

ONZE VRAAG:

Indien het wenselijk is een toetsing uit te voeren op de wens het leven in eigen regie te beëindigen, hoe wordt deze dan vormgegeven?

Het Steunfonds zal samen met De Einder en de NVVE een replicatieonderzoek gaan financieren (€ 200.000,-) naar mensen die besluiten in overleg met naasten zelf hun leven te beëindigen door te stoppen met eten en drinken of door het innemen van middelen. Dit onderzoek werd twintig jaar geleden voor het eerst uitgevoerd door Boudewijn Chabot.

Effecten van rechtsgang

Niet iedereen in Nederland heeft gewacht op de uitkomsten van nog te realiseren projecten en onderzoeken. Deze onderzoeken duren lang en het resultaat is nog ongewis. Dit heeft ertoe geleid dat een kleine groep mensen vanuit verschillende motieven heeft gemeend dat het nu al acceptabel is om laatstewilmiddelen te verstrekken. Zodra de ontvangers deze middelen gebruiken om hun eigen levenseinde te bewerkstelligen, zijn de verstrekkers strafbaar vanwege hulp bij zelfdoding.

ONZE VRAAG:

Het overtreden van de wet is niet acceptabel. Toch blijkt dat wetovertreders soms aan de basis staan van maatschappelijke verandering. Wat zijn de effecten van de strafprocessen die gaan lopen en wat leren we hiervan? Welke jurisprudentie ontstaat en welke invloed heeft deze?

Het Steunfonds zal de komende jaren financiële middelen beschikbaar stellen voor boeken, documentaires en andere communicatiemiddelen die deze strafprocessen vastleggen. De eerste projecten worden begin 2023 opgestart.

Mensen met dementie

Mensen met dementie nemen een aparte positie in als het gaat om de autonome route. Het voorspelbaar afnemen van hun autonomie is een consequentie van hun ziekte. De snelheid waarmee en de wijze waarop is van tevoren niet te voorspellen.

ONZE VRAAG:

Als een patiënt de diagnose dementie krijgt en zich gaat voorbereiden op de laatste levensfase, hoe past daar de wens in om deze levensfase op een waardige en menselijke wijze zelf te beëindigen?

Voor een eerste projectvoorstel op het terrein van dementie is een financiering verstrekt van € 25.000,-. Dit krijgt in 2023 een vervolg.

Financieel beleid

Treasury beleid

De statuten van het Steunfonds Laatste Wil vermelden dat het beleggings- en treasurybeleid wordt vastgesteld door de Raad van Toezicht, hetgeen inmiddels is geschied. Dit beleid besteedt doorgaans aandacht aan twee zaken.

1. Het type risico dat mag worden aangegaan door de organisatie bij het beleggen van haar vermogen, het financieren van eigendommen of het inrichten van het betalingsverkeer.
2. Te maken keuzes ten aanzien van partijen met wie zaken worden gedaan of van fondsen waarin belegd wordt.

Het vermogen van het Steunfonds Laatste Wil bestaat uit twee belangrijke componenten:

1. Bestemmingsreserve
Een deel dat reeds is toegezegd in het kader van een meerjarige financiering van projectvoorstellen, bijvoorbeeld voor een onderzoeksprogramma, maar nog niet is uitgekeerd. Deze reserves zijn gebaseerd op reeds ingediende voorstellen of op voornemens voor de komende periode. In beide gevallen ligt hieraan een bestuursbesluit ten grondslag.
2. Continuïteitsreserve
Een bedrag dat is gereserveerd om de continuïteit te garanderen van de bureauorganisatie en de inhuur van diensten op het moment dat de inkomsten plotseling drastisch dalen. Het uitgangspunt is dat deze reserve maximaal 150% bedraagt van de kosten die in het afgelopen boekjaar zijn gemaakt.

Het Steunfonds Laatste Wil heeft niet als streven inkomsten uit vermogen te verwerven. Daarnaast zal zij haar vermogensportefeuille zo inrichten dat de kosten daarvan tot een minimum worden beperkt.

Om die reden kiest de organisatie er voor haar vermogen niet risicovol aan te wenden en te plaatsen op een passende spaarrekening bij een of meer gerenommeerde Nederlandse banken.

De organisatie regelt in haar interne bedrijfsvoering de volgende zaken.

- Een door de accountant als toereikend beoordeelde AO/IC voor het betalingsverkeer.
- Een set van afspraken waarin is vastgelegd welke verplichtingen bestuurders mogen aangaan met derden.
- Een overzicht van contracten die zijn gesloten met toeleveranciers en samenwerkingspartners.
- Een besluitvormingsprocedure voor zaken die het vermogen beïnvloeden zoals leningen, verwerving van registergoederen en samenwerkingsovereenkomsten.

Fondsenwerving

In 2020 is gestart met het werven van fondsen. De belangrijkste doelgroep waren de 24.000 leden van de Coöperatie Laatste Wil. Deze donateurswerving is in 2021 doorgezet. Daarnaast is er in 2021 en in 2022 een grote eenmalige actie uitgezet voor het werven van extra middelen voor het Proces tegen de Staat.

Dit leverde de volgende resultaten.

- Eind 2022 telde het Steunfonds circa 10.000 donateurs.
- Gemiddeld schenken zij ongeveer € 55,- op jaarbasis.
- Totaal circa € 550.000,- aan doorlopende machtigingen en periodieke schenkingen.
- De actie voor het Proces tegen de Staat leverde 1.750 eenmalige giften op.
- De gemiddelde schenking bedroeg circa € 35,-.
- Totale opbrengst van de actie voor het Proces tegen de Staat bedroeg circa € 60.000,-.

Daarmee is een duurzame basis gelegd voor een structurele inkomstenstroom van circa € 550.000,- per jaar. Daarnaast werden nog veel losse eenmalige schenkingen ontvangen en enkele legaten. De totale inkomsten bedroegen in 2022 circa € 650.000,-.

Sinds de oprichting van het Steunfonds is in totaal een bedrag opgehaald van circa € 1.750.000,-. Het bestuur realiseert zich dat de uitgaven doelbesteding in de periode 2019-2022 niet in de juiste verhouding staan tot de inkomsten. Hieronder de belangrijkste verklaringen.

1. De periode 2019-2020 is een opstartperiode waarin veel geïnvesteerd is in de opzet van een kwalitatieve backoffice en in de werving van donateurs. Deze investeringen zijn in die periode als kosten genomen en drukken niet op de toekomstige exploitatie.
2. De beneficianten zijn in de periode 2019-2020 gestart met een groot aantal activiteiten die hun beslag moeten krijgen in de komende jaren. In 2021 bleven grote subsidieaanvragen uit door de COVID-19 pandemie.
3. In de periode 2019-2021 zijn reserves aangelegd om de komende jaren onderzoek uit te voeren en om te besteden aan andere beleidsterreinen. Deze reserves zijn niet bedoeld voor structurele vermogensvorming, maar voor toekomstige doelbestedingen. De uitgaven voor doelbesteding zijn in 2022 sterk gestegen naar € 450.000,-. Er is dus ingeteerd op het vermogen.
4. Naar verwachting zullen ook in 2023 de uitgaven de inkomsten overstijgen. Dit blijkt uit de begroting die is bijgevoegd. Het Steunfonds is verheugd dat zij de middelen heeft om diverse projecten te ondersteunen, veel meer dan in eerdere jaren. Daarom is de verwachting dat het overgrote deel van de reserves wordt aangewend in 2023-2024.

Uitvoeringsorganisatie

De uitvoeringsorganisatie van het Steunfonds is volledig uitbesteed.

- Bureau MEO te Haarlem voert de backoffice uit. De belangrijkste activiteiten zijn:
 - donateursadministratie (mutaties, incasso's);
 - beheer en onderhoud website;
 - beantwoorden van donateurs- en publieksvragen; en
 - social media campagnes.
- Smart Connections te Utrecht heeft een CRM systeem gebouwd en ingeregeld.
- Senior Call te Deventer heeft een aantal telemarketingacties uitgevoerd.
- Idee & Ontwerp heeft een huisstijl ontworpen en levert creatieve ondersteuning.

- SFAA in Amsterdam voerde de bedrijfsadministratie tot eind 2022. In 2023 is deze overgenomen door Orchestra in Den Haag.
- De operationele aansturing van de fondsenwerving en de donateursadministratie zijn in 2022 ondergebracht bij bureau MEO, die daarvoor een fondsenwerfer heeft aangetrokken.
- Alle bankzaken zijn belegd bij de ING.

In 2020 is Dubois & Co aangetrokken als accountant. Medio 2021 zijn de medewerkers van start gegaan met het opstellen van een controleverklaring over het verlengde boekjaar 2019/2020. Eind 2021 hebben zij hun werkzaamheden opgeschort in afwachting van de uitkomsten van het OM naar de Coöperatie Laatste Wil, een van de grote beneficianten van het Steunfonds. Inmiddels is de controle over 2019/2020 afgerond en is een goedkeurende verklaring ontvangen. Maas Accountants uit Den Haag heeft de controleportefeuille overgenomen en heeft 2021 en 2022 afgerond en voorzien van een goedkeurende verklaring.

Governance

Bestuur

Het bestuur van het Steunfonds Laatste Wil wordt gevormd door:

- Marc J.M. Petit (voorzitter)
- Jaap van der Haar (penningmeester)
- Patricia Koster (dialogo)
- Belia van den Berg (onderzoek)

De bestuursleden maken aanspraak op een beperkte bezoldiging voor de uitvoerende taken, die zij verrichten. Zij ontvangen desgewenst alleen een vergoeding voor feitelijk gemaakte onkosten.

Het bestuur kwam in 2022 zesmaal bijeen. Jaap van der Haar heeft in september 2022 het penningmeesterschap overgenomen van Bert van Herk. Eind 2022 heeft Bert van Herk zijn bestuursfunctie neergelegd. In november 2022 zijn Patricia Koster en Belia van den Berg door de Raad van Toezicht benoemd als nieuwe bestuursleden.

Raad van Toezicht

Het bestuur staat onder toezicht van een Raad van Toezicht. In 2021 is gewerkt aan de samenstelling van een nieuwe Raad van Toezicht. In november 2022 traden Frits Beunke en Patricia Huisman-Spuijbroek toe. De Raad van Toezicht kent de volgende leden:

- Guusta Huizer-Boehmer (voorzitter)
- Marcel Boyer
- Garnt Kolhorn
- Willie Swildens
- Patricia Huisman-Spuijbroek
- Frits Beunke

De Raad van Toezicht is onbezoldigd. Leden ontvangen desgewenst alleen een vergoeding voor feitelijk gemaakte onkosten.

De Raad van Toezicht kwam in 2022 viermaal bijeen.

Beleid voor 2023

Voor 2023 ligt al een aantal plannen klaar dat bij het Steunfonds Laatste Wil zal worden ingediend met het verzoek om financiële ondersteuning.

Laatste Wil Proces

Het proces tegen de Nederlandse Staat dat een groep van 29 Nederlanders heeft aangespannen zal in een volgende fase belanden. De groep claimt het recht op zelfbeschikking en eist dat de overheid niet langer beperkende maatregelen neemt t.a.v. de verkrijgbaarheid van humane en effectieve laatstewilmiddelen. Speciaal voor dit proces zijn in de afgelopen jaren fondsen geworven en is een reserve opgebouwd van € 200.000,-. De verwachting is dat dit proces nog wel enige jaren zal voortduren.

Hiervoor willen wij € 100.000,- beschikbaar stellen.

Maatschappelijke Dialoog

Het gesprek over een humaan zelfgekozen levenseinde willen wij op vele plaatsen in de samenleving faciliteren. De emancipatie van dit thema vraagt veel hoor en wederhoor. Met respect voor ieders opvatting willen we iedereen de mogelijkheid geven zich een mening over dit onderwerp te vormen. Naast het algemene publiek (multimediacampagne) richten we ons ook op groepen professionals, zoals verpleegkundigen, en belangenorganisaties, zoals ouderenbonden.

Hiervoor willen wij € 150.000,- beschikbaar stellen.

Regie over menselijk levenseinde

Om mensen in staat te stellen zelf regie over hun levenseinde te nemen ondersteunen wij projecten die hen helpen deze regie weloverwogen te nemen. Informatie over laatstewilmiddelen, ervaringsverhalen van anderen en toegang tot bestaande middelen helpen daarbij.

Hiervoor willen wij € 100.000,- beschikbaar stellen, waarvan een belangrijk deel zich richt op mensen met dementie.

Onderzoek

Er zijn tal van onderwerpen die de komende jaren vragen om onderzoek. Zo weten wij nog weinig van de motieven die mensen bewegen om te kiezen voor een zelfgekozen levenseinde in eigen regie. Ook weten wij niet wat zich in werkelijkheid afspeelt als mensen hier uiteindelijk uitvoering aan geven. Welke middelen worden ingezet? Wat betekent het voor nabestaanden? Wat is er aan voorafgegaan? Daarnaast zal onderzoek plaatsvinden naar andere en goed beschikbare methoden en middelen voor een zelfgekozen humaan levenseinde.

Met de aanstelling van een projectcoördinator onderzoek kan het onderzoeksprogramma verder vorm krijgen. We nodigen zowel de praktijk als de wetenschap uit om met ons samen te werken. Voor het ontwikkelen en onderhouden van alle contacten met Hogescholen wordt extra capaciteit aangetrokken.

Hiervoor willen wij € 75.000,- beschikbaar stellen.

Het Steunfonds zal samen met De Einder en de NVVE een replicatieonderzoek financieren naar mensen die besluiten in overleg met naasten zelf hun leven te beëindigen door te stoppen met eten

en drinken of door het innemen van middelen. Dit onderzoek werd twintig jaar geleden voor het eerst uitgevoerd door Boudewijn Chabot.

Hiervoor willen wij de komende twee jaren € 200.000,- beschikbaar stellen.

Het in 2022 uitgevoerde veldonderzoek naar ontwikkelingen binnen de wetenschap t.a.v. het zelfgekozen levenseinde leent zich voor verdere verdieping en publicatie.

Hiervoor willen wij € 75.000,- beschikbaar stellen.

Eigen organisatie

De backoffice wordt verder geprofessionaliseerd. De belangrijkste projecten zijn:

- verdere verfijning van de AO/IC;
- verbetering van financiële rapportages.

De aanstelling van een projectcoördinator onderzoek en de uitbreiding van het bestuur met twee leden zorgen voor meer slagkracht. Met name de ambassadeursfunctie naar andere partijen in de samenleving wordt hiermee versterkt. Op meer fronten wordt de samenwerking gezocht met onderzoekers en belangenbehartigers.

Fondsenwerving

In de loop van 2023 worden de volgende activiteiten uitgevoerd richting de leden van de Coöperatie Laatste Wil.

- Tweemaal per jaar worden alle nieuwe leden telefonisch benaderd met de vraag of zij naast hun lidmaatschap van de Coöperatie ook donateur willen worden van het Steunfonds.
- In alle nieuwsbrieven van de Coöperatie worden leden geattendeerd op de mogelijkheid tot een eenmalige schenking.

Verder zullen in 2023 een aantal experimenten worden uitgezet voor het werven van donateurs die nog geen verbinding hebben met het thema en geen lid zijn van de Coöperatie.

Maart 2023

Drs. Marc J.M. Petit (voorzitter)

Jaap van der Haar BAC (penningmeester)

Drs. Patricia Koster (lid)

Dr. Belia van den Berg (lid)

Jaarrekening

(na resultaatbestemming)

Balans per 31 december 2022

Activa	31 december 2022	31 december 2021
	EUR	EUR
Immateriële vaste activa	3.083	4.221
<i>Vaste activa</i>	<u>3.083</u>	<u>4.221</u>
Overige vorderingen en overlopende activa	5.709	2.119
Liquide middelen	494.660	565.489
<i>Vlottende activa</i>	<u>500.369</u>	<u>567.608</u>
Totaal activa	<u>503.452</u>	<u>571.829</u>
Continuïteitsreserve	50.000	50.000
Bestemmingsreserve Laatste Wil Proces	28.521	50.000
Bestemmingsreserve Maatschappelijke dialoog	125.000	175.000
Bestemmingsreserve regie over menselijk levenseinde	50.000	200.000
Bestemmingsreserve onderzoek	75.000	75.000
Bestemmingsreserve Het Autonomenfonds	10.000	-
Reserve als bron van inkomsten	<u>10.659</u>	<u>20.659</u>
<i>Reserves</i>	<u>349.180</u>	<u>570.659</u>
Bestemmingsfondsen	-	-
<i>Fondsen</i>	-	-
Voorzieningen	100.000	-
Kortlopende schulden	54.273	1.170
Totaal passiva	<u>503.452</u>	<u>571.829</u>

CONCEPT VERSIE

Baten en lasten

	<u>Werkelijk 2022</u>	<u>Begroot 2022</u>	<u>Werkelijk 2021</u>
	EUR	EUR	EUR
Baten:			
Baten van particulieren	571.447	565.000	735.967
Som van de geworven baten	<u>571.447</u>	<u>565.000</u>	<u>735.967</u>
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	-	-	-
Overige baten	-	-	-
Som van de baten	571.447	565.000	735.967
Lasten			
Maatschappelijke dialoog	68.745	175.000	62.362
Proces tegen de Staat	77.880	48.400	158.000
Levens einde onderzoek	36.300	72.000	54.944
Regie over menselijk levens einde	212.059	200.000	27.073
Diversen	19.547	162.000	9.294
Lasten besteed aan doelstellingen:	<u>414.531</u>	<u>657.400</u>	<u>311.673</u>
Wervingskosten	60.885	113.290	33.963
Kosten beheer en administratie	317.510	81.464	36.303
Som van de lasten	<u>792.926</u>	<u>852.154</u>	<u>381.939</u>
Saldo voor financiële baten en lasten			
Saldo financiële baten en lasten	-	-	-
Saldo van baten en lasten	<u>-221.479</u>	<u>-287.154</u>	<u>354.028</u>
Bestemming saldo van baten en lasten			
Toevoeging/ontrekking aan			
- Overige reserve	-10.000		
- Continuïteitsreserve	-		
- Bestemmingsreserves	-211.479		
- Bestemmingsfonds	-		
	<u>-221.479</u>		

CONCEPT VERSIE

Vestigingsadres

Stichting Steunfonds Laatste Wil (KvK-nummer 74532960) is feitelijk gevestigd aan de Stationsweg 29, 6861 EA te Oosterbeek.

Organisatiestructuur

Het Steunfonds Laatste Wil kent de volgende (statutaire) hoofddoelstellingen:

1. Het bevorderen van de beschikbaarstelling binnen de geldende wettelijke kaders van (een) laatstewilmiddel(en) waardoor ontvangers in staat gesteld worden om het zelfstandig gekozen levenseinde eigenstandig geregiseerd ten uitvoer te brengen op een zelf te kiezen moment en zonder enige toetsing door een ander (derde).
2. Het bevorderen en nemen van initiatieven tot wetgeving die deze beschikbaarstelling mogelijk maakt.
3. Het (doen) geven van informatie over de vele aspecten van het zelfgekozen levenseinde.
4. Het (doen) bevorderen van begrip voor mensen die kiezen voor het zelfgekozen levenseinde en het ontwikkelen van passende rituelen rondom de effectivering van het zelfgekozen levenseinde.
5. Het bevorderen en doen uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek naar de praktijk van zelfstandige levensbeëindiging en de maatschappelijke wensen in dezen.
6. Het bevorderen van verruiming van de wettelijke mogelijkheden c.q. doen uitvoeren van onderzoek naar juridische mogelijkheden daartoe en het ondersteunen dan wel aangaan van juridische procedures ter bevordering van de beschikbaarstelling van laatstewilmiddel(en).
7. Het financieel en praktisch ondersteunen van organisaties die dezelfde c.q. overeenkomstige doelstellingen nastreven.

Het bestuur van het Steunfonds Laatste Wil wordt gevormd door:

- Marc J.M. Petit (Voorzitter)
- Jos J.B. van Wijk (Penningmeester tot 01-12-2021)
- Bert van Herk (Penningmeester vanaf 01-12-2021)
- Jaap van der Haar (Secretaris)

Verslaggevingperiode

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van een verslagperiode van een jaar. Het boekjaar valt samen met het kalenderjaar.

Gebruik van schattingen

De opstelling van de jaarrekening vereist dat het management zich oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen en van baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling

Algemeen

De grondslagen die worden toegepast voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling zijn gebaseerd op historische kostprijs en wordt uitgegaan van de continuïteitsveronderstelling. Voor zover niet anders is vermeld, worden activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde. Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen ervan naar de organisatie zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Indien een transactie ertoe leidt dat alle, of nagenoeg alle, toekomstige economische voordelen en alle, of nagenoeg alle, risico's met betrekking tot een actief, of verplichting aan een derde, zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en verplichtingen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. De ontvangsten en uitgaven worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

Valuta

De jaarrekening is opgesteld in euro's, dit is zowel de functionele als de presentatievaluta van Stichting Steunfonds Laatste Wil.

Toegepaste standaarden

De jaarrekening is opgesteld conform Richtlijn 650 voor Fondsenwervende Organisaties van de Raad voor de Jaarverslaggeving.

Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Immateriële vaste activa

Immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs inclusief direct toerekenbare kosten, onder aftrek van lineaire afschrijvingen gedurende de verwachte toekomstige gebruiksduur en bijzondere waardeverminderingen. De vervaardigingsprijs bestaat uit de aanschaffingskosten die rechtstreeks toerekenbaar zijn. De afschrijvingen worden berekend als een percentage over de aanschaffingsprijs volgens de lineaire methode op basis van de verwachte toekomstige gebruiksduur.

Bijzondere waardevermindering van vaste activa

De stichting beoordeelt op iedere balansdatum of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waarde vermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Van een bijzondere waardevermindering is sprake als de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde; de realiseerbare waarde is de hoogste van de opbrengstwaarde en de bedrijfswaarde.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Waar van toepassing is een voorziening voor oninbaarheid gevormd.

Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas, banktegoeden en direct opesbare deposito's met een looptijd korter dan twaalf maanden. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Reserves

Continuïteitsreserve

Een deel van de opgebouwde reserves zal moeten worden bestemd als continuïteitsreserve ten behoeve van de eigen organisatie. Het bestuur heeft er voor gekozen een reserve van 100% tot 150% (de klassieke norm) van de kosten van de lopende organisatie op te nemen als continuïteitsreserve. Dit omdat gezien het korte bestaan van het Steunfonds nog geen betere risico analyse voorhanden is.

De overige reserves zijn bestemmingsreserves die worden toebedeeld aan de doelbesteding. Soms zijn deze al toegezegd op basis van een financieringsaanvraag maar ze kunnen ook in algemene zin worden gereserveerd.

Bestemmingsreserve Laatste Wil Proces

Een groep Nederlanders (CLW leden) zal een proces tegen de Nederlandse Staat gaan aanspannen. Zij claimen de mogelijkheid om hun recht op zelfbeschikking te kunnen uitoefenen en eisen dat de overheid niet langer beperkende maatregelen neemt t.a.v. de verkrijgbaarheid van humane en effectieve laatstewilmiddelen. Speciaal voor dit proces zullen ook fondsen worden geworven.

Bestemmingsreserve Maatschappelijke dialoog

Het gesprek over een humaan zelfgekozen levenseinde willen wij op talloze plaatsen in de samenleving faciliteren. De emancipatie van dit thema vraagt veel hoor en wederhoor. Met respect voor een ieders mening zullen we iedereen de mogelijkheid willen geven zich een mening over dit onderwerp te vormen. Naast het algemene publiek richten we ons ook op groepen professionals (bijv. verpleegkundigen en belangenorganisaties (bijv. ouderenbonden).

Bestemmingsreserve regie over menselijk levenseinde

Om mensen in staat te stellen zelf regie te nemen over hun levenseinde willen wij faciliteiten ondersteunen die hen gaan helpen deze regie weloverwogen te nemen. Informatie over laatstewilmiddelen, ervaringsverhalen van anderen, huiskamergesprekken en toegang tot bestaande middelen gaan daarbij helpen.

Bestemmingsreserve onderzoek

Er zijn tal van onderwerpen die de komende jaren vragen om onderzoek. We weten nog veel te weinig van de motieven die mensen beweegt om te kiezen voor eigen regie. Daarnaast willen we ook meer weten over wat zich in werkelijkheid afspeelt als mensen hier uiteindelijk uitvoering aan geven. Welke middelen worden ingezet, wat betekent het voor nabestaanden, wat is er aan voorafgegaan. Daarnaast zal onderzoek moeten plaatsvinden naar andere en goed beschikbare methoden en middelen voor een humaan zelfgekozen levenseinde. We willen zowel de praktijk als de wetenschap uitnodigen met ons samen te werken op dit terrein.

Reserve als bron van inkomsten

Voor de realisatie van de doelstelling op lange termijn, is een reserve als bron van inkomsten gevormd. De reserve is bestemd voor bestedingen aan de doelstellingen van Stichting Steunfonds Laatste Wil.

Langlopende en kortlopende schulden

Langlopende en kortlopende schulden worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Grondslagen voor de resultaatbepaling

Baten

Baten worden verantwoord in het jaar waaraan ze kunnen worden toegerekend.

Baten van particulieren

Baten uit nalatenschappen

De baten uit nalatenschappen worden verwerkt op het moment dat de akte van verdeling, of als er geen akte van verdeling is, de rekening en verantwoording in het verslagjaar is ontvangen. Alleen indien de akte van verdeling of de rekening en verantwoording vóór balansdatum is ontvangen, worden de baten uit de nalatenschappen in het verslagjaar verwerkt. Bij ontvangst van de akte van verdeling of de rekening en verantwoording na balansdatum vindt vermelding plaats in de toelichting (bij de 'niet in de balans opgenomen activa'). Voorlopige uitbetalingen in de vorm van voorschotten worden in het boekjaar waarin ze worden ontvangen verantwoord als baten uit nalatenschappen, voor zover deze niet al in een voorgaand boekjaar zijn verantwoord. Vruchtgebruik uit nalatenschap wordt in de jaarrekening verwerkt indien de vruchtgebruiker de nalatenschap niet mag interen, vervreemden of beleggen. Voor de waardering van het vruchtgebruik wordt de berekening van erf- en schenkbelasting van de belastingdienst gehanteerd.

Donaties en giften

Donaties en giften worden verantwoord in het jaar waarin zij worden ontvangen.

Lasten

Lasten worden verantwoord in het jaar waaraan ze kunnen worden toegerekend.

Saldo financiële baten en lasten

Rentebaten en beleggingsopbrengsten worden verantwoord onder de post saldo financiële baten en lasten. De kosten van beleggingen, zoals bankkosten en kosten van beheer door derden en de eigen organisatie worden in mindering gebracht op de post saldo financiële baten en lasten.

Toelichting op de balans

Immateriële vaste activa

	<u>2022</u>	<u>2021</u>
Overige immateriële vaste activa	3.084	4.221

<u>Stand per 1 januari 2022</u>	<u>Website</u>
Verkrijgingsprijs	5.687
Cumulatieve afschrijvingen	-1.466
Boekwaarde per 1 januari 2022	4.221

Mutaties

Investerings	-
Desinvesterings	-
Afschrijvingen	-1.137
Saldo mutaties	-1.137

Stand per 31 december 2022

Verkrijgingsprijs	5.687
Cumulatieve afschrijvingen	-2.603
Boekwaarde per 31 december 2022	3.084

De overige immateriële vaste activa betreffen geactiveerde kosten ten aanzien van de ontwikkeling van de website. Deze immateriële vaste activa worden lineair in 5 jaren afgeschreven.

Overige vorderingen en overlopende activa

	<u>2022</u>	<u>2021</u>
Vooruitbetaalde kosten	5.709	2.119

De overige vorderingen en overlopende activa hebben een kortlopende karakter van een jaar of minder.

Liquide middelen

	<u>2022</u>	<u>2021</u>
Banktegoeden	494.660	565.489

De liquide middelen staan ter volledige beschikking van de Stichting en zijn direct opeisbaar.

Reserves

	<u>2022</u>	<u>2021</u>
Continuïteitsreserve	50.000	50.000
Bestemmingsreserve Laatste Wil Proces	28.521	50.000
Bestemmingsreserve maatschappelijke dialoog	125.000	175.000
Bestemmingsreserve regie over menselijk levenseinde	50.000	200.000
Bestemmingsreserve onderzoek	75.000	75.000
Bestemmingsreserve Het Autonomenfonds	10.000	-
Reserve als bron van inkomsten	10.659	20.659
	<u>349.180</u>	<u>570.659</u>

Het verloop van de reserve als bron van inkomsten gedurende het boekjaar is als volgt:

	Cont.	Laatste Wil	Regie Mens.		Het				
	Reserve	Proces	Mts. Dialoog	Levenseinde	Onderzoek	Autonomenfonds	Overig	Totaal	
Beginsaldo	50.000	50.000	175.000	200.000		75.000	-	20.659	570.659
Toevoegingen	-	-	-	-		-	10.000	-	10.000
Onttrekkingen	-	21.479	50.000	150.000		-	-	10.000	231.479
Eindsaldo	<u>50.000</u>	<u>28.521</u>	<u>125.000</u>	<u>50.000</u>		<u>75.000</u>	<u>10.000</u>	<u>10.659</u>	<u>349.180</u>

Voorzieningen

	<u>2022</u>	<u>2021</u>
Voorziening ANBI Status	100.000	-
	<u>Voorziening ANBI Status</u>	
Beginsaldo	-	-
Toevoegingen	100.000	-
Onttrekkingen	-	-
Eindsaldo	<u>100.000</u>	<u>-</u>

Kortlopende schulden

	<u>2022</u>	<u>2021</u>
Crediteuren	33.756	870
Overlopende passiva	20.517	300
	<u>54.273</u>	<u>1.170</u>

Toelichting op de staat van baten en lasten

Baten

	<u>Werkelijk 2022</u>	<u>Begroot 2022</u>	<u>Werkelijk 2021</u>
Baten van particulieren	571.447	565.000	735.967
Donaties en giften	571.447	565.000	735.967

Besteed aan doelstellingen

	<u>Werkelijk 2022</u>	<u>Begroot 2022</u>	<u>Werkelijk 2021</u>
Besteed aan doelstellingen	414.531	657.400	311.673
Maatschappelijke dialoog	68.745	175.000	62.362
Proces tegen de Staat	77.880	48.400	158.000
Levens einde onderzoek	36.300	72.000	54.944
Regie over menselijk levens einde	212.059	200.000	27.073
Diversen	19.547	162.000	9.294
	<u>414.531</u>	<u>657.400</u>	<u>311.673</u>

Wervingskosten

	<u>Werkelijk 2022</u>	<u>Begroot 2022</u>	<u>Werkelijk 2021</u>
Kosten servicebureau	32.352	35.120	18.151
Werving leden en donateurs	22.040	23.337	-
Kosten website	-300	24.174	70
Marketingkosten	6.793	30.659	2.410
	<u>60.885</u>	<u>113.290</u>	<u>20.631</u>

Kosten beheer en administratie

	<u>Werkelijk 2022</u>	<u>Begroot 2022</u>	<u>Werkelijk 2021</u>
Administratie en advieskosten	143.290	50.000	14.911
Dotatie voorziening ANBI Status	100.000	-	-
Overige algemene kosten	63.302	19.464	21.014
Afschrijvingen immateriële vaste activa	1.137	3.500	1.137
Verzekeringen	512	2.000	483
Bankkosten	9.269	6.500	6.407
	<u>317.510</u>	<u>81.464</u>	<u>43.952</u>

In 2022 is er een voorziening ad. EUR 100.000 gevormd teneinde de mogelijke kosten te dekken in verband met het vervallen van de ANBI status. Er is bezwaar tegen dit besluit ingediend, en de Stichting is nog in afwachting van de uitspraak ten aanzien van dit bezwaar. In 2022 zijn er verder voor EUR 44.137 aan kosten gemaakt aangaande advies ten aanzien van deze ANBI status.

Overige toelichtingen

Gebeurtenissen na balansdatum

Eind 2021 deed de Belastingdienst een uitvoerige uitvraag bij het Steunfonds in het kader van de controle op de verleende ANBI-Beschikking. Uiteindelijk resulteerde dit in een intrekking van de ANBI-Beschikking op 4 juli Jaarrekening 2022

De uitkomst van dit Bezwaar en mogelijk daaropvolgende Beroep is ongewis en zal nog geruime tijd op zich laten wachten.

HVK Stevens Belasting Adviseurs hebben op verzoek van het Steunfonds een inventarisatie gemaakt van de mogelijke gevolgen indien de intrekking gehandhaafd blijft.

CONCEPT VERSIE